



Η ΛΗΜΝΟΣ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΟΥΜΕΝΗ

Ο ΗΡΩΪΣΜΟΣ ΤΗΣ ΜΑΡΟΥΛΑΣ

...

ΤΡΙΑ ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Βασιλίδος τῶν πόλεων ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Κατακτητοῦ, ἤτοι τῷ 1456 κατελήφθη καὶ ἡ Λήμνος ὑπὸ τοῦ τούρκου ναυάρχου Ἰσμαήλ τοῦ εὐνούχου, ἐγκαταστήσαντος ἄρχοντα καὶ διοικητὴν τῆς νήσου τὸν περιώνυμον Χομζάν, ἀφοῦ πρότερον οὗτος κατέλυσε τὴν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἄρχουσαν δυναστείαν τῶν Γατελούζων τῆς Λέσβου, ἣτις εἶχε καταστή μισητὴ εἰς τοὺς κατοίκους λόγῳ τοῦ τυραννικοῦ αὐτῆς χαρακτήρος.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ παρέλθῃ ἔτος ἀπὸ τῆς καταλήψεως τῆς Λήμνου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς νήσου στόλος ἕξ ἑνδεκα πολεμικῶν πλοίων ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ μετέπειτα Καρδινάλιου Λουδοβίκου Σκαράμπη Πατριάρχου τῆς Ἀκουιλίας, ὅστις καὶ κατέλαβε τὴν Λήμνον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀγιωτάτου Πάπα Ρώμης Καλλίγου τοῦ Γ'. Οἱ κάτοικοι, βαρέως ἔκτοτε φέροντες τὸν Ὀθωμανικὸν ζυγόν, οὐδεμίαν ἀντέταξαν ἀντίστασιν, ὃ δὲ Σκαράμπης διώρισε φρούραρχον τῆς νήσου Λουῖζον τινὰ καὶ διοικητὴν τὸν ἐκ τῶν προχόντων Γεώργιον Δρομακαῖτην, ἄνδρα νουνεχέστατον, καὶ τοῦ ὁποίου μέγα ἦτο τὸ κῦρος οὐ μόνον ἐν Λήμνῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς παρακειμέναις νήσοις Θάσῳ, Ἰμβρῳ καὶ Σαμοθράκῃ. Ἀλλὰ καὶ ἡ Παπικὴ κυριαρχία ἐν Λήμνῳ ὑπῆρξε πολὺ βραχεῖα, διότι μετὰ δύο ἔτη, τῇ διαταγῇ τοῦ Μωάμεθ, ὁ ναύαρχος αὐτοῦ Ζάγανος κατέλαβε τὴν νήσον, ἣτις μετὰ τῆς Ἰμβρου, Θάσου, Σαμοθράκης καὶ Αἴνου παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ τῷ Δεσπότη Δημητρίῳ Παλαιολόγῳ, ὅστις, κατὰ τὸν ἕξ Ἰμβρου ἱστορικὸν Κριτόβουλον, συγγράμαντα Ἱστορίαν Μωάμεθ τοῦ Δ'. ἐν πέντε βιβλίοις, ἐδικαιοῦτο νὰ νέμῃται τὸ ἥμισυ μόνον τῶν προσόδων αὐτῶν, ἀνερχομένων εἰς 300,000 κεραμάτων ἀργυρίου.

Ὁ Πάπας ὁμοῦς δὲν παρηγεῖτο εὐκόλως τῶν διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Σκαράμπη κτηθέντων ἐπὶ τῆς Λήμνου δικαιωμάτων,

καὶ ὡς ἐκ τούτου, ἅμα ἀνῆλθεν εἰς τὸν Παπικὸν θρόνον Πίος ὁ Β', παρώτρυνε τὴν Ἑνετικὴν Δημοκρατίαν νὰ προβῆ εἰς τὴν κατάληψιν τῆς νήσου, ἐσκέπτετο δὲ νὰ ἰδρῦσῃ ἐν αὐτῇ νέον Τάγμα, ὅμοιον πρὸς τὸ τῶν Ἰωαννιτῶν τῆς Ρόδου. Ἐν τῷ μεταξὺ πράγματι ὁ πόλεμος μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑνετίας ἐκηρύχθη, κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ ἔτους 1464 κατώρθωσεν ὁ Ἑνετὸς ναύαρχος Ἰάκωβος Λορεδάνος νὰ καταλάβῃ τὴν Λήμνον μετὰ τῶν τριῶν ἰσχυρῶν αὐτῆς φρουρῶν Κοτζίνου, Παλαιοκάστρου καὶ Μούδρου· φαίνεται ὅμως ὅτι εἰς τοῦτο συνετέλεσε καὶ ἡ ἐνέργεια προκρίτου τινὸς Κομνηνοῦ καλουμένου, ὅστις εἶχεν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1463 καταλάβῃ τὸ Παλαιοκάστρον. Οὗτω ἐγκαθιδρύθη ἡ Ἑνετικὴ κυριαρχία ἐπὶ τῆς Λήμνου, χωρὶς νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει αἱ ἀξιώσεις τοῦ Πάπα ἐπ' αὐτῆς, ἐστερεώθη δ' ἔτι μᾶλλον, ὅτε μετὰ δύο ἔτη (1466) ὁ διάδοχος τοῦ Λορεδάνου Βίκτωρ Καπέλλος κατέλαβε καὶ τὰς παρακειμένας νήσους Σαμοθράκην, Ἰμβρον καὶ Θάσον. Περὶ τοῦ Δεσπότης Δημητρίου Παλαιολόγου δὲν γίνεται λόγος ἐν τῇ ἱστορίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς καταλήψεως τῆς Λήμνου, ἀλλ' ἡ Ἑνετικὴ κατάκτησις φαίνεται ὅτι ἠνάγκασεν αὐτὸν ἀκοντα νὰ παραιτηθῆ τῶν παραχωρηθέντων αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ ἐπὶ τῶν νήσων διακιωμάτων.

Ἐπὶ δεκαπενταετίαν ὅλην διήρκεσεν ἡ κυριαρχία τῶν Ἑνετῶν ἐπὶ τῆς Λήμνου, μεθ' ὅλας τὰς ἐπανειλημμένας καὶ ἀπεγνωσμένας ἀποπειράς τῶν μένεα πνεόντων Τούρκων πρὸς ἀνακατάληψιν τῆς νήσου, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότερα καὶ φοβερωτέρα ἐνταυτῷ ὑπῆρξεν ἡ ἐν ἔτει 1470 ἐπιχειρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Μαχμουτ Πασᾶ, ὅστις, ἀφοῦ κατέλαβε τὴν Ἰμβρον, μεθ' ὅλην τὴν γενναίαν ἀμυναν τοῦ Διοικητοῦ αὐτῆς Μάρκον Ζένου, προσέβαλε τὴν Λήμνον καὶ καταλαβὼν τὸ Κότζινον, ἐλεηλάτησεν ὅλα τὰ περίεξ χωρία, ἠναγκάσθη ὅμως νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸ τῆς γενναίας ἀντιστάσεως τῶν ἐν Παλαιοκάστρῳ καὶ Μούδρῳ φρουρῶν καὶ νὰ ἀπέλθῃ τῆς νήσου.

Πρῶτος Ἑνετὸς Διοικητὴς τῆς Λήμνου ὑπῆρξεν ὁ Φραγκίσκος Μόρος, εἶτα ὁ Ἰωάννης Δονάτος, μετ' αὐτὸν ὁ Βαρθολομαῖος Βάρβαρος καὶ ὁ Λουδοβίκος Μόρος καὶ τελευταῖος ὁ Φραγκίσκος Πασχαλιγκος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγένοντο καὶ σπουδαῖα ὀχρωματικὰ ἔργα πρὸς ἀσφάλειαν τῆς νήσου.

Μεγάλῃ ἦτο ἡ σημασία καὶ ἡ σπουδαιότης, τὴν ὁποίαν ἀπέδιδον οἱ Τούρκοι εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Λήμνου καὶ διὰ τὴν γεωγραφικὴν τῆς θέσιν καὶ διὰ τὸν λαμπρὸν λιμένα τοῦ Μούδρου, καὶ διὰ τοῦτο ὅτε ἤρχισαν αἱ περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑνετίας τῷ 1471, πρῶτος ὄρος ἐτέθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ ἡ ἐκκένωσις τῆς Λήμνου, ἀλλ' ὁ ὄρος οὗτος ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας καὶ ὁ πόλεμος ἐπανελήφθη σφοδρότερος, ἐνισχύθη δ' ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἡ φρουρὰ τῆς νήσου. Κατὰ τὸ ἔτος 1478 ὁ Σουλεϊμάν Πασᾶς



λυσσῶν ὡς ἐκ τῆς δεινῆς ἀποτυχίας, τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἐν Ναυπάκτῳ, ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἑνετοῦ στρατηγοῦ Ἀντωνίου Λορεδάνου εἰς αἰσχρὰν ὑποχώρησιν, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἐκδικηθῆ τὸν ἴδιον στρατηγὸν ὑπερασπιζόμενον ἤδη τὴν Λήμνον, ἐπετέθη κατὰ τῆς νήσου διὰ μεγάλων δυνάμεων καὶ καταλαβὼν διάφορα σημεῖα αὐτῆς, ἐπεχείρησε σφοδρὰν ἐφοδὸν κατὰ τοῦ φρουρίου Κοτζίνου, τοῦ ὁποίου ἡ κατάληψις ἐφαίνετο ἐπικείμενη, καθόσον εἶχον ἐξαντληθῆ οἱ ὑπερασπιζόμενοι αὐτὸ Ἑνετοὶ καὶ Ἕλληνες.

Εἰς τὴν κρισιμοτάτην ἐκείνην στιγμήν, ὅτε οἱ πάντες εἶχον ἀπελπισθῆ, ἐπεφάνη ὡς ἄγγελος σωτηρίας νεαρὰ καὶ περικαλλὴς τῆς Λήμνου κόρη, ὀνομαζομένη *Μαρούλα*, ἣτις ἰδοῦσα τὸν πατέρα τῆς φονευόμενον ἀγρίως ὑπὸ φανατικοῦ Τούρκου, ἐνῶ ὑπερήσπιζεν εἰσοδὸν τινα τοῦ φρουρίου, καὶ ἀναλογισθεῖσα τὰ μέλλοντα δεινὰ τῆς αἰχμαλωσίας, τὸ αἶσχος καὶ τὴν ἀτιμίαν, ἤρπασεν, ὡσεὶ θεόθεν ἐμπνευσθεῖσα, τὸ ξίφος τοῦ φονευθέντος πατρός τῆς, καὶ ὤρμησε μετὰ τολμηρῆς γενναιότητος καὶ ὁρμῆς κατὰ τῶν ἀπίστων, οἵτινες κατεπλάγησαν εἰς τὸ ἀπροσδόκητον θέαμα τῆς ἐφορμῶσης ἡρωϊκῆς κόρης. ὥστε καὶ οἱ λοιποὶ ὑπερασπιστὰι τοῦ φρουρίου, ἐνθαρρυνθέντες ἐκ τοῦ παραδείγματος τῆς Μαρούλας, ἐπέλεσαν ἀκράτητοι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, τοὺς ὁποίους ἀπέκρουσαν καὶ κατώρθωσαν νὰ ἐκδιώξωσι κατησχυμένους ἐκ τῆς νήσου.

Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἑνετῶν Λορεδάνος, θαυμάσας τὸν ἡρωϊσμὸν τῆς Λημνίας κόρης, καὶ θέλων νὰ ἀμείψῃ τὴν ἀρετὴν αὐτῆς, προέτεινεν εἰς τὴν Μαρούλαν νὰ ἐκλέξῃ ὡς σύζυγον ὅποιον ἠθελεν ἐκ τῶν εὐγενῶν ἀξιωματικῶν αὐτοῦ, ὑποσχεθεὶς συγχρόνως καὶ πλουσίαν προίκα ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου. Ἄλλ' ἡ ὑπερήφανος Ἕλληνίς δὲν ἐδέχθη τὴν πρότασιν, εἰποῦσα ὅτι πᾶν ὅ,τι ἐπραξεν, ἦτο καθῆκον πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν θρησκείαν, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ λάβῃ σύζυγον ξένον, τοῦ ὁποίου δὲν ἐγνώριζεν οὔτε τὸν χαρακτῆρα οὔτε τὰ αἰσθήματα. Οὕτω διὰ τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῆς θουλικῆς Μαρούλας ἐσώθη τότε ἡ Λήμνος, καὶ παρέμεινεν ἐπὶ ἐν εἰσέτι ἔτος ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἑνετῶν, τῶν ὁποίων ἡ διοίκησις ἦτο, ἂν ὄχι κατὰ πάντα ἐπιθυμητῆ, ἀλλὰ πάντως ἀνεκτῆ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων.

Ἄλλὰ τὸ μοιραῖον δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπέλθῃ καὶ ἡ Ἑνετία, καμφθεῖσα ἐπὶ τέλος ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς Ὀθωμανικῆς δυνάμεως, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ διὰ τῆς συναφθείσης τῆ 25 Ἰανουαρίου 1479 μεταξὺ τῶν δύο ἐμπολέμων μερῶν συνθήκης, ἡ Γαληνοτάτη Δημοκρατία ὑπεχρεοῦτο μεταξὺ ἄλλων νὰ

παραχωρήση τῇ Τουρκίᾳ καὶ τὴν Λήμνον. Ἴδού ἐπὶ λέξει πῶς ἔχει τὸ κείμενον τῆς συνθήκης τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν Λήμνον: «Ἔτι δὲ ὀφείλει ἡ ἐκλαμπροτάτη αὐθεντία τῆς Βενετίας νὰ στρέψῃ εἰς τὴν αὐθεντίαν μου, ἥγουν τὸ νησί τῆς Λήμνου, σωζομένου τὸ νὰ ἐπέρνουν τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς ἄρχοντας, καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι, οἵτινες θελήσουν νὰ πηγαίνουν νὰ ἐπέρνουν εἴτε ἄρα καὶ ἂν ἔχουσι, νὰ πηγαίνουν ὀπόθεν θέλουν, καὶ τινες ὅπου θελήσουν νὰ ἀπομείνουν εἰς τὸ παρὸν νησί, νὰ ἦναι συμπαθημένοι εἰς εἴτε ἔγενεν ἕως τώρα».

Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἐχορηγεῖτο μὲν ἀμνηστία, ἀλλ' οἱ βουλόμενοι δὲν ἤμποδίζοντο νὰ ἀπέλθωσι τῆς νήσου συναποκομίζοντες πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο, καὶ φαίνεται ὅτι πολλοὶ ἔγκριτοι καὶ εὐποροὶ οἰκογενεῖαι ἐπωφελήθησαν τοῦ ὅρου τούτου καὶ ἀπῆλθον τῆς νήσου. Ἐκτοτε ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης βαρὺς καὶ ἀδάμαστος ἐπεκάθητο ἐπὶ τῆς ὥραιας καὶ γραφικῆς νήσου ὁ Τουρκικὸς ζυγὸς μὲ βραχυτάτον μόνον διάλειμμα τῆς κατὰ τὸ 1770 Ρωσικῆς καταλήψεως, ἣτις εἶχε τραγικώτατα καὶ καταστρεπτικώτατα ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς ἀτυχοῦς νήσου, περὶ ὧν ἴσως ἄλλοτε πραγματευθῶμεν ἐν ἐκτάσει.

* *

Ἐπὶ 433 ὅλα ἔτη ἡ Ἐρυθρᾷ Ἡμισέληνος ἐδέσποζε τῆς ἱστορικῆς Λήμνου, ἀλλ' ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, καὶ ὁ ὑπὸ τὸν ἐνδοξον Ναύαρχον Κουντουριώτην Ἐθνικὸς μας Στόλος, κατέλαβε τῇ 8 Ὀκτωβρίου 1912 τὴν Ἑλληνικὴν μας νῆσον, καὶ ἡ γαλανόλευκος τοῦ Σταυροῦ σημαία ὑπερηφάνως ἔκτοτε κυματίζει ἐπὶ τοῦ φρουρίου καὶ τοῦ Διοικητηρίου τῆς ἀνακτηθείσης Λήμνου.

Ἡ ἀθάνατος ψυχὴ τῆς ἡρωίδος Μαρούλας, τῆς ὁποίας τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα ἀγνοεῖται, θὰ εὐφραίνεται ἤδη βλέπουσα τὴν προσφιλῆ τῆς πατρίδα ἐλευθέραν καὶ εὐημεροῦσαν. Τὸ ἡρωϊκὸν κατόρθωμά της, ὅπερ διετήρησεν ἡ λαϊκὴ παράδοσις καὶ ἐξύμνησεν ἡ ποίησις, θὰ παραμείνῃ εἰς τοὺς αἰῶνας ὡς καὶ ἕξυμνησεν ἡ ποίησις, θὰ παραμείνῃ εἰς τοὺς αἰῶνας ὡς ὑπέροχον ὑπόδειγμα πατριωτισμοῦ καὶ ἐθελουθσίας. Φόρον θαυμασμοῦ ἀποτίνοντες καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν θρυλικὴν ἡρωίδα, ἐδώκαμεν τὸ ὄνομα τῆς Μαρούλας εἰς μίαν τῶν πλατειῶν τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τὴν γενομένην ὀνοματοθεσίαν τῶν ὁδῶν καὶ πλατειῶν τῆς Λήμνου.

Ἡ «Πλατεία τῆς Μαρούλας» θὰ ὑπενθυμίζῃ καὶ εἰς τὴν παροῦσαν καὶ εἰς τὰς μελλούσας γενεὰς τῶν Λημνίων πόσον

ἀξίζει ὁ ἡρωϊσμός καὶ πόσον ἐκτιμᾶται ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν θρησκείαν ἀφοσίωσις.

(Ἐν Λήμνῳ, Ἰούλιος 1914)

ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ ΚΑΡΑΒΙΑΣ
ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΛΗΜΝΟΥ



Ἡ ἐπάνοδος τοῦ πολεμιστοῦ

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΓΥΡΙΣΜΟΥ

Ἐ' ἄρματα τώρα ἐρημικὸ σπιτάκι τὰ προσμένει
κι' ἄσπρο χεράκι τὸ βαρὸν τουφέκι θὰ σηκώσει,
καὶ θάρθη μάννα, ἀδελφή, γυναῖκα ἀγαπημένη,
στὰ χέρια ποῦ πολέμησαν γλυκὸ φίλὶ νὰ δώσει.

Καὶ σ' ἓνα ὥραϊο ἀγκάλιασμα γιὰ μιὰ στιγμή θὰ σμίξουν
ἡ Δόξα ἢ πολεμόχαρη κ' ἡ Ἀγάπη ἢ εἰρηγέυτρα...
Ὡ! ἢ στιγμὲς τοῦ γυρισμοῦ ποῦ τοὺς καῖμοὺς θὰ πνίξουν
καὶ μέσ' στὰ στήθη τὴ χαρὰ θ' ἀπλώσουν τὴ μαγεύτρα!

Ἀργυστόλιον)

ΚΑΛΟΜΟΙΡΑ ΚΟΥΡΟΥΚΛΗ